

АНОТАЦІЯ

Данілов А.І. Правове регулювання діяльності арбітражного керуючого в Україні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса 2021.

Дисертація є першим у вітчизняній науці комплексним дослідженням правового статусу арбітражного керуючого та його аналіз сприяв виробленню науково виважених пропозицій по вдосконаленню категоріального апарату щодо зазначеного учасника справи про банкрутство на підставі норм чинного законодавства України.

Актуальність обраної теми дослідження обумовлена процесом динамічної судової реформи, зокрема процедури банкрутства та правового статусу арбітражного керуючого як обов'язкового її учасника.

Загальний аналіз наукової літератури засвідчує, що застосування норм щодо правового статусу арбітражного керуючого у процедурі банкрутства і донині породжує чимало дискусійних питань, окремі його аспекти є недостатньо дослідженими та однозначно невирішеними для судової практики.

У вступі дисертації обґрунтовано науковий інтерес автора щодо обраної теми дослідження, зазначено про її актуальність та теперішній стан наукового дослідження даної сфери; визначено мету, завдання, об'єкт і предмет, методологічний інструментарій дослідження; аргументовано наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; представлені відомості щодо апробації та публікування результатів дослідження.

У дослідженні надається характеристика правового становища арбітражного керуючого, виходячи з його статусу як суб'єкта незалежної професійної діяльності, кваліфікаційних вимог, що ставляться до особи під час набуття права на здійснення діяльності арбітражного керуючого та при призначенні арбітражного керуючого у справу про банкрутство

(неплатоспроможність), здійснюваних повноважень під час процесуальних стадій розпорядження майном, санації, ліквідації у справах про банкрутство юридичних осіб, реструктуризації боргів, погашення боргів у справах про неплатоспроможність фізичних осіб, податкового статусу та членства у саморегулювній організації.

У роботі досліджено генезу правового статусу арбітражного керуючого в Україні та порядку його набуття та надана періодизація порядку набуття права на здійснення діяльності арбітражного керуючого, класифіковано вимоги, що ставляться до особи під час набуття статусу арбітражного керуючого та під час призначення у справу про банкрутство (неплатоспроможність). За результатами аналізу зарубіжного досвіду закріплення в законодавстві правового статусу керуючих у справах про неплатоспроможність, встановлено спільні та відмінні риси у правовому положенні арбітражного керуючого в Україні з його іноземними аналогами. Виокремлено особливості зарубіжного правового регулювання діяльності керуючих у справах про неплатоспроможність, що потенційно можуть бути використані в подальшому розвитку законодавства України про банкрутство.

Здійснено аналіз передбачених законодавством прав і обов'язків арбітражного керуючого з точки зору їх достатності та відповідності завданням, які ставляться перед арбітражним керуючим на різних процесуальних стадіях справи про банкрутство та надано комплекс пропозицій щодо підвищення ефективності здійснення повноважень арбітражного керуючого в процедурах банкрутства та вдосконалення порядку взаємодії між арбітражним керуючим та іншими суб'єктами правовідносин банкрутства.

Запропоновано зміни щодо обсягу, складу та порядку реалізації повноважень арбітражного керуючого в частині забезпечення формування конкурсної маси боржника, збереження майнових активів, проведення інвентаризації активів та зобов'язань боржника, отримання інформації про боржника, що становить банківську таємницю, проведення аналізу

фінансово-господарського стану боржника, стягнення дебіторської заборгованості, оскарження правочинів, вчинених на шкоду боржнику та кредиторам, здійснення контролю за виплатами боржника на користь привілейованих кредиторів, звітування комітету кредиторів про проведену роботу, нараховану винагороду та здійснені витрати.

Проведено розмежування сфер відповідальності органів управління боржника та арбітражного керуючого в частині забезпечення проведення інвентаризації активів та зобов'язань на стадії розпорядження майном, а також управління боржником в період з моменту припинення процедури санації до призначення вищим органом управління нового керівника.

Запропоновано зміни до законодавства, спрямовані на забезпечення процесуальної та матеріальної незалежності арбітражного керуючого. Ґрунтуючись на результатах узагальнення судової практики, сформульовано пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства, спрямовані на усунення прогалин правового регулювання порядку сплати основної та додаткової винагороди арбітражного керуючого та відшкодування понесених ним витрат, запропоновано правовий механізм відшкодування збитків арбітражного керуючого, завданих внаслідок неправомірного усунення від виконання повноважень у справах про банкрутство.

Наголошено на необхідності усунення недоліків законодавчої техніки в частині віднесення до витрат ліквідаційної процедури окремих зобов'язань боржника перед поточними кредиторами, обов'язок оплати яких покладено на ліквідатора. В процедурах неплатоспроможності фізичних осіб запропоновано мінімізувати витрати боржників на оплату витрат арбітражного керуючого шляхом надання кредиторам права ініціювати процедури неплатоспроможності та можливості здійснення провадження у справі самостійно судом, до дискреційних повноважень якого віднести можливість залучення арбітражного керуючого до участі у справі за наявності встановленої під час розгляду справи об'єктивної необхідності.

Виявлено та проаналізовано недоліки правової регламентації порядку

оподаткування діяльності арбітражних керуючих, які призводять до подвійного оподаткування отриманих доходів. Встановлено неповноту правового регулювання правил формування витратної частини при визначенні загального річного оподатковуваного доходу арбітражного керуючого. Акцентовано увагу на неузгодженості правил складання та подання податкової звітності особами, які суміщають діяльність арбітражного керуючого з підприємницькою, або трудовою діяльністю. Запропоновано можливість альтернативного вибору спрощеної, або загальної системи оподаткування доходів, отриманих від здійснення незалежної професійної діяльності арбітражного керуючого.

У роботі обґрунтовано невідповідність існуючої моделі саморегулювання арбітражних керуючих в Україні основній меті інституту саморегулювання – дебіюрократизації та зниженню державного регулятивного навантаження. Наголошено на необхідності передання функцій державного органу з питань банкрутства єдиній саморегулювній організації арбітражних керуючих. Запропоновано обмежити сферу громадського контролю за діяльністю арбітражних керуючих з боку саморегулювної організації перевіркою дотримання арбітражними керуючими локальних актів саморегулювної організації, передусім правил професійної етики.

Проведено аналіз недоліків правового регулювання порядку притягнення арбітражних керуючих до кримінальної, адміністративної, цивільно-правової та дисциплінарної відповідальності. Обґрунтовано доцільність страхування цивільно-правової відповідальності арбітражного керуючого в межах кожної справи про банкрутство. Наголошено на необхідності віднесення страхування професійних ризиків арбітражного керуючого до обов'язкових видів страхування. Конкретизовано критерії визначення страхової суми в залежності від фактичних обставин справи про банкрутство (неплатоспроможність). Акцентовано увагу на необхідності віднесення до виключної компетенції господарського суду, в провадженні

якого перебуває справа про банкрутство (неплатоспроможність), здійснення державного контролю за діяльністю арбітражного керуючого, притягнення арбітражного керуючого до цивільно-правової та адміністративної відповідальності за неналежне виконання покладених на нього повноважень.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що викладені в дисертації висновки, пропозиції та рекомендації мають прикладний характер і можуть бути використані у: науково-дослідній діяльності – для подальших досліджень щодо правового статусу арбітражного керуючого; правотворчості – для оновлення та вдосконалення господарського процесуального права України; правозастосовній діяльності – для вироблення роз’яснень, з метою правильного та однакового застосування норм про банкрутство щодо правового статусу арбітражного керуючого; навчальному процесі – для підготовки відповідних розділів підручників та навчальних посібників, викладання та вивчення навчальних дисциплін.

Ключові слова: неплатоспроможність, банкрутство в Україні, арбітражне управління, арбітражний керуючий, розпорядник майна, керуючий санацією, ліквідатор, керуючий реструктуризацією боргів, керуючий реалізацією майна, оподаткування, саморегулювання, юридична відповідальність.

SUMMARY

Danilov A.I. Legal regulation of the arbitration manager's activity in Ukraine. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Thesis for a Ph.D. degree in specialty 081 «Law». – National University «Odessa Law Academy», Odesa, 2021.

The dissertation is the first in domestic science comprehensive study of the legal status of the arbitration manager aimed at developing scientifically sound proposals to improve the categorical apparatus of the mentioned party to the bankruptcy case on the basis of current legislation of Ukraine.

The relevance of the chosen research topic is due to the process of dynamic

judicial reform, in particular the bankruptcy procedure and the legal status of the arbitration manager as a mandatory participant.

The general analysis of the scientific literature shows that application of the legal provisions on the legal status of the arbitration manager in bankruptcy proceedings still raises many controversial issues, some aspects of which are insufficiently studied and unresolved in court practice.

The introduction to the dissertation substantiates the author's scientific interest in the chosen research topic, indicates its relevance and the current state of scientific research in this area; the purpose, tasks, object and subject, methodological tools of research are defined; scientific novelty and practical significance of the obtained results are substantiated; information on approbation and publication of research results is presented.

The study provides a description of the legal status of the arbitration manager, based on his characteristics as a subject of independent professional activity, qualification requirements for a person during the acquisition of the right to conduct the activities of the arbitration manager and the appointment of an arbitration manager in bankruptcy (insolvency), powers exercised during the procedural stages of property disposal, reorganization, liquidation in cases of bankruptcy of legal entities, debt restructuring, repayment of debts in cases of insolvency of individuals, tax status and membership in a self-regulatory organization.

The genesis of the legal status of an arbitration manager in Ukraine and the procedure for its acquisition is studied, the periodization of the procedure for acquiring the right to carry out the activities of the arbitration manager is provided, the requirements for the person during the acquisition of the status of the arbitration manager and during the appointment to the bankruptcy case (insolvency) are classified. Based on the results of the analysis of foreign experience of enshrining in law the legal status of arbitration managers, common and distinctive features in the legal status of the arbitration manager in Ukraine and other foreign counterparts have been established. The peculiarities of foreign legal

regulation of the activity of managers in insolvency cases, which can potentially be used in the further development of the legislation of Ukraine on bankruptcy, are singled out.

An analysis of the statutory rights and obligations of the arbitration manager in terms of their adequacy and compliance with the tasks set for the arbitration manager at various stages of the bankruptcy proceedings was conducted. A set of proposals for improving the efficiency of the arbitration manager in bankruptcy proceedings and improving the procedure for interaction between the arbitration manager and other subjects of bankruptcy was provided.

Some changes concerning the scope, composition and implementation of the powers of the arbitration manager in terms of ensuring the formation of the bankruptcy estate of the debtor, preservation of property assets, inventory of assets and liabilities of the debtor, obtaining information constituting a bank secret about the debtor, analysis of financial and economic condition of the debtor, collection of receivables, appeals against transactions committed to the detriment of the debtor and creditors, control over the debtor's payments in favor of privileged creditors, reporting to the creditors' committee on the work performed, accrued remuneration and expenses were proposed.

The spheres of responsibility of the debtor's management bodies and the arbitration manager are divided in terms of ensuring the inventory of assets and liabilities at the stage of property disposal, as well as the debtor's management in the period from termination of reorganization to appointment of a new head.

Amendments to the legislation aimed at ensuring the procedural and material independence of the arbitration manager are proposed. Based on the results of generalization of judicial practice, proposals to improve existing legislation aimed at eliminating gaps in the legal regulation of the procedure for payment of basic and additional remuneration of the arbitral manager and reimbursement of expenses incurred by him were formulated. A legal mechanism for compensating the arbitration manager for damages caused as a result of illegal removal from office in bankruptcy cases has been proposed.

Emphasis is placed on the need to eliminate the shortcomings of the legislative technique in terms of attributing to the costs of liquidation proceedings certain obligations of the debtor to current creditors, the obligation to pay which is imposed on the liquidator. In the insolvency proceedings of individuals, it is proposed to minimize the costs of debtors to pay the costs of the arbitration manager by giving creditors the right to initiate insolvency proceedings and the possibility of proceedings in court independently, whose discretionary powers include the possibility of cases of objective necessity.

The shortcomings of the legal regulation of the procedure of taxation of the activities of arbitration managers, which lead to double taxation of the received income, are revealed and analyzed. Incomplete legal regulation of the rules of formation of the expenditure part in determining the total annual taxable income of the arbitration manager. Emphasis is placed on the inconsistency of the rules for compiling and submitting tax returns to persons who combine the activities of the arbitration manager with business or employment. The possibility of an alternative choice of the simplified or general system of taxation of the income received from implementation of independent professional activity of the arbitration manager is offered.

The paper substantiates the inconsistency of the existing model of self-regulation of arbitration managers in Ukraine with the main goal of the institution of self-regulation: debureaucratization and reduction of the state regulatory burden. The need to transfer the functions of the state body on bankruptcy to a single self-regulatory organization of arbitration managers was emphasized. It is proposed to limit the scope of public control over the activities of arbitration managers by the self-regulatory organization to verify compliance by arbitration managers of local acts of the self-regulatory organization, especially the rules of professional ethics.

An analysis of the shortcomings of the legal regulation of the procedure for bringing arbitration managers to criminal, administrative, civil and disciplinary liability. The expediency of civil liability insurance of the arbitration manager within each bankruptcy case is substantiated. Emphasis is placed on the need to

include manager's professional risks insurance in the compulsory types of insurance. The criteria for determining the sum insured depending on the actual circumstances of the bankruptcy case (insolvency) are specified. Emphasis is placed on the need to refer to the exclusive jurisdiction of the commercial court, which is in the case of bankruptcy (insolvency), state control over the activities of the arbitration manager, bringing the arbitration manager to civil and administrative liability for improper performance of his duties.

The practical significance of the obtained results is that the conclusions, proposals and recommendations presented in the dissertation are of an applied nature and can be used in: research activities - for further research on the legal status of the arbitration manager; lawmaking - to update and improve the economic procedural law of Ukraine; law enforcement activities - to develop explanations, in order to properly and uniformly apply the rules of bankruptcy on the legal status of the arbitration manager; educational process - for the preparation of relevant sections of textbooks and manuals, teaching and learning disciplines.

Key words: insolvency, bankruptcy in Ukraine, arbitration department, arbitration manager, property manager, reorganization manager, liquidator, debt restructuring manager, property sales manager, taxation, self-regulation, legal liability.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Данілов А.І. Проблемні питання здійснення повноважень арбітражного керуючого під час проведення інвентаризації майна боржника при банкрутстві. *Право України*. 2017. № 7. С. 175-183.
2. Данілов А.І. Проблеми застосування інституту представництва у діяльності арбітражного керуючого. *Право України*. 2017. № 12. С. 203-210.
3. Данілов А.І. Незалежність як принцип діяльності арбітражного керуючого. *Право України*. 2018. № 5. С. 252-267
4. Данілов А.І. Контроль арбітражного керуючого за задоволенням вимог кредиторів за зобов'язаннями, на які не поширюється дія мораторію. *Право України*. 2019. № 2. С. 274-285
5. Данілов А.І. Актуальні питання сплати грошової винагороди та відшкодування витрат арбітражного керуючого. *Право України*. 2020. №. 10 С. 202-216.
6. Данилов А.И. Общичерты и различияинститутасубсидиарнойответственности в процедурах банкротства по законодательствамУкраины и Республики Молдова. *Legeașiviața*.Januarie 2020. С. 31-35.
7. Данілов А.І. Правове становище керуючого у справах про неплатоспроможність (банкрутство) за законодавством Великобританії, Германії та Італії. *RechtderOsteuropäischenStaaten (ReOS)*. 2020. № 01/20. С. 38 – 42.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

8. Данілов А.І. Використання інституту представництва в діяльності

арбітражного керуючого. *Цивільне судочинство у світлі судової реформи в Україні*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса. 06 листопада 2017 р. Фенікс. С. 94-97.

9. Данілов А.І. Проблемні питання реалізації повноважень арбітражного керуючого під час проведення інвентаризації в процедурах банкрутства. *Верховенство права очима правників-початківців*: матеріали Всеукраїнської наукової конференції студентів та аспірантів.м. Одеса. 17 листопада 2017 р. Видавничий дім «Гельветика». С. 354-357.

10. Данілов А.І. Дискреційні повноваження арбітражного керуючого у справах про банкрутство. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції.18 травня 2018 р. Видавничий дім «Гельветика»,С. 693-695.

11. Данілов А.І. Проблемні питання сплати грошової винагороди та відшкодування витрат арбітражного керуючого в процедурах банкрутства. *Правове життя сучасної України*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. 17 вересня 2018 р. Видавничий дім «Гельветика». С. 535-538.

12. Данілов А.І. Проблемні питання призначення арбітражного керуючого у справу про банкрутство. *Верховенство права очима правників-початківців*: матеріали Всеукраїнської наукової конференції студентів та аспірантів. 24 листопада 2018 р. Видавничий дім «Гельветика». С. 327-330.

13. Данілов А.І. Шляхи вдосконалення правового інституту страхування професійної відповідальності арбітражного керуючого. *Юридична наука нового часу: традиції та вектори розвитку*: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції.07 березня 2019 р. Видавничий дім «Гельветика». С. 475-477.

14. Данілов А.І. Здійснення повноважень розпорядника майна щодо забезпечення збереження майна боржника в процедурах банкрутства. *Верховенство права очима правників-початківців*: матеріали Всеукраїнської

наукової конференції студентів та аспірантів. 23 листопада 2019 р.
Видавничий дім «Гельветика». С. 212-216.